

Huittisten Karhiniemen kirkonpaikan tutkimuskertomus.

Huittisten kirkkoherranvirasto tiedusteli kirjelmässään elokuun 29 päivältä N° 688 Muinaistieteellisen toimikunnan mielipidettä muistomerkin pystyttämistä Huittisten pitäjän Karhiniemen kylässä olevalle vanhalle kirkonpaikalle. Samalla kun Toimikunta kannatti paikan merkitsemistä kirkkolain määräämällä tavalla, ehdotti se asian varmentamiseksi kirkonpaikan lähempää tutkimista luvaten ottaa tutkimisen työohjelmaansa. Tämän johdosta kävi allekirjoittanut tarkastamassa paikkaa syyskuun 9 - 11 päivinä 1940.

Vanhan kirkon paikkana pidetty kohta oli Karhiniemen kylässä noin kilometrin päässä Kokemäenjoen lauttarannasta aivan Kouvatsalle vievän maantien vieressä Kuukkisen tilan maalla. (Toimitetun isonjoen mukaan tulee paikka aivan lähitulevaisuudessa siirtymään Iso-Raution talolle). Paikka kuului viljeltyyn alueeseen muodostaen maantien vieressä olevan pellon saran pään, jossa ei ollut huomattavissa mitään ympäröivistä peltoalasta poikkeavaa. Vielä elävän sukupolven aikana on alue ollut viljelemätön ja paikalla oli silloin suuri pitkulainen syvennys pohjois-etelä-suunnassa. Noin neljäkymmentä vuotta sitten antoi Kuukkisen talon silloinen isäntä täyttää syvennyksen turpeilla, ja kun näiden lahottua maa edelleen painui, täytettiin paikka vielä myöhemmin toisenkin kerran.

Tutkittaessa etsittiin paikalla mahdollisimman tarkkaan maan sisällä olevat kivet, jotka sitten paljastettiin mahdollisten rakennusjätteidensä toteamista varten. Kivet osoittautuivat kuitenkin olevan täydellisesti haja-asemissa, joten minkäänlaista

kivien asettelua ei ollut havaittavissa. Kivien tyypillinen pystyasento osoitti, että kivet olivat luonnollisessa uppoamisasennossa suippo kärkipuoli ylöspäin, joten niitä ei voi ajatella rakennuksen tukikiviksi. Alueen halki kaivettiin koeojat täytetyn turvekerroksen läpi pohjasaveen saakka. Näissä kaivauksissa ei huomattu mitään merkkiä paikalla olleesta rakennuksesta, ei löydetty esineitä eikä jätteitä haudoista. Koeetsintöjä suoritettiin myös paikkaa ympäröivällä alueella mitään epäiltävää kuitenkaan tapaamatta.

Työn tulos ei siis kyennyt ratkaisemaan oletettua paikkaa kirkon paikaksi, mutta on otettava huomioon, että paikka on myöhemmin aikoina ollut hyvinkin perusteellisten käsittelyjen alaisena. Mainittiin, että paikka on täytemaalla kattaen tehty pelloksi, jona se jo pitemmän aikaa on ollut, ja tämä kaikki on hyvinkin helposti voinut hävittää keveän puisen kirkkhuoneen jätteet jäljettömiin. Paikalla ollut kuoppa, ei suinkaan voi olla kirkkorakennuksen jälki, vaan syystä tai toisesta rakennuksen hävittyä syntynyt, mikä seikka myös osoittaa, että paikka toisinaan on joutunut alkuperäisestä asustaan perusteellisesti muuttumaan.

Karhiniemen kirkonpaikan muistitieto on kirjallisesti esitetty v. 1752. Huittisten silloinen kirkkoherra Nils Idman (iunior) esittää kirjoittamassaan "Hvittis Församlings Beskrifning 1752" asiasta seuraavaa:

"Förr än then nu varande stenkyrkia blifvit bygd, hafva thenna Sochns invånare hållit sin gudstienst i kyrckior af trä. Then äldsta af thessa kyrckior har stått vid Karhiniemi by, thärest än på en sand åås i åkeren synes rummet efter then samma och skall, efter sägn, mullen ifrån berörde ställe, som nu är en fyrkantig grop af 30 alnars längd, 20 alnars bredd och en alns djup, wid lag, blifvit förd till nu varande stenkyrkia, på thet the thär fordrom

begrafnas been och aska måtte fredas för ohägn, sedan kyrkian blifvit nedlagd. Om samma kyrkia är then berättelse, at folck af fem socknar skolat där infunnit sig till gudstienst".

Edelleen: " Hos allmogen är ej heller om merberörda stenkyrkias byggande annan sägen öfrig, än at then varit ämnad och börjad at anläggas i Karhiniemi by, å thet ställe then första kyrkian stått, men arbetet skall thär ej haft någon framgång, utan blifvit hindradt och förstördt af en rese efter vidskepliga tiders berättelse, ehuru then förr anmärkta obehväma och aflägsna belägenhet förmodligen varit egentlit hinder".

Samat tiedot Karhineimen kirkosta toistaa myös Ephraim Carenius väitöskirjassaan "Physico-Oeconomisk Beskrifning öfver Hwittis Sokn" v:lta 1759. Muistitiedon mukaan olisi siis Karhiniemen kirkko ollut Huittisten seurun vanhin seurakuntakirkko, joka paikan epämukavuuden takia Karhiniemellä olisi muutettu nykyiselle paikalleen Karsatinmäelle. Omituisen kuopan oletetulla kirkonpaikalla selitetään aiheutuneeksi siitä, että Karhiniemen kirkon pohjamaa vietiin uuden kirkon paikalle. Asia ei tunnu teoreettisesti mahdottomalta, sillä vainajien siirtoa vanhalta kirkonpaikalta uuteen on ilmeisesti toimitettu. Siihen viittaa Ulvilan kirkon vanhimmat hautakivet, jotka ovat selvästi siirretyt sinne Liikistöstä ja luultavasti vainajien mukana. Varsinaisen mullan siirtämisestä ei kuitenkaan ole esimerkkejä muualta maastamme. Jos olettaisi siirron tapahtuneen, olisi Karhiniemen kirkon häviäminen verraten varhainen tapahtuma. Se näet edellyttää kirkkorakennuksen poistamista ja kun nykyisen kivi-kirkon vanhin osa polveutuu todennäköisimmin 1300-luvun alkupuolelta, niin olisi Karhiniemen kirkon historia jo silloin päätynyt. On kuitenkin huomattava, että paikalla olleen kuopan pituussuunta on ollut pohjoisesta etelään, joten se ei missään

tapauksessa saata kuvastaa paikalla olleen kirkon pohja-alaa, mikä seikka on omiaan viittaamaan siihen mahdollisuuteen, että kuoppa on muodostunut paikalle kokonaan toisesta syystä. Merkille myös on pantava, että paikalla ei tavattu minkäänlaisia jätteitä haudoista, joita epäilemättä odottaisi olleen vanhankin seurakuntakirkon ympärillä laajemmalla alueella (vrt. Liikistö, Hietämäki, Hollolan Untila, Hiittisten Kyrkö).

Karhiniemen kirkon olemassaoloa tuskin kuitenkaan tarvitsee epäillä, tässä suhteessa muistitiedolla on osoittautunut olevan luotettava pohja. Kysymys on siitä, minkälainen Karhiniemen pyhäkkö on laadultaan ollut. Kaikki viittaa varhaiseen alkuperään. Lähellä on Hiidenkallio ja siinä olevassa kivenkolossa on vieläkin kautta aikojen maineensa säilyttänyt uhrilähde. Kirkko on siis pystytetty käännytyskauden tyyppillistä tapaa noudattaen vanhan pakanallisen kulttipaikan läheisyyteen. Suuri osa tällaisista varhaisista kirkoista jäi paikallisiksi saarnahuoneiksi tai kappeleiksi muodostumatta varsinaisiksi seurakuntakirkoiksi. Moni niistä aikaa myöten hävisi ja vain muutamat, kuten Perniön Ylikylän, Paimion Sant Jaakopin, Laitilan Untamalan ja Soukaisten jne. ovat säilyneet kyläkirkkoina meidän päiviimme saakka. Varhaiskappelin luonne ja niiden suhde seurakuntakirkkoihin on aikojen kuluessa hämärtynyt ja moni niistä on siten aiheettomasti saanut vanhimman seurakuntakirkon kunnian, minkä tueksi muistitieto on paikallistuttanut yleiset rakennus- ym. tarinat. Niinpä kerrotaan Karhiniemen puukirkon tilalle aiotun kivikirkon rakennusyrityksestä, jonka hiidet tekivät tyhjäksi sekä sitten uuden kirkonpaikan arpomisesta härkäparin kuormanvedolla, millä tarinoilla aivan kansainvälisesti kulkevana ei luonnollisestikaan voi olla merkitystä kirkkojen keskinäisen suhteen ja kronologian selvittämisessä. Karhiniemen kirkon mainitseminen "viiden pitäjän kirkoksi", samoinkuin Paimion Sant Jaakopin "Seitsemän pitäjän

kirkoksi" kuvastaa niiden irrallista suhdetta seurakuntajakoon johtuen niiden varhaisesta synnystä tai myös niiden mahdollisesta merkityksestä erikoisina kulttipaikkoina.

Idman esittää puolestaan varsinaisena muuton aiheena Karhiniemen epämukavaa paikkaa Kokemäenjoen takana vanhan emäpitäjän pohjoisessa osassa. Tämä perustelu tuskin tuntuu pätevältä, kun ottaa huomioon, että Kokemäenjoen varren suurpitäjät olivat samalla tavalla joen halkaisemat ja että esim. Karkun ja Tyrvään kirkot olivat paljon leveämpien vesien takana kuin mitä Kokemäenjoki on Karhiniemen kohdalla. Epäilemättä Huittisten nykyistä kirkonpaikkaa tärkeiden jokien sekä ikivanhojen kulku-
teiden risteyksessä voidaan täydellä syyllä ja luonnollisimmin pitää alkukantaisena emäkirkon paikkana.

Edellä esitetyn yhteenvetona olisi Karhiniemen kirkon todennäköisin määrittely seuraava: se on rakennettu varhaisena aikana entisen pakanallisen kulttipaikan läheisyyteen ollen kaikesta päättäen vielä kristillisenä pyhäkkönäkin huomattavassa ma^oneessa, mutta seurakuntakirkoksi se ei kyennyt muodotumaan, vaar^opysyi paikallisena kappelina menettäen vähitellen merkitystään ja häviten lopuksi.

Kaivauksia toimitettiin myös Sammun kylässä Takkulan kartanon puutarhassa. Paikan vanha nimi on Kappelinmäki ja siellä mainitaan olleen keskiajan loppupuolen asiakirjoissa esiintyvän kiltatuvan. Talon omistaja tiesi kertoa, että puhelinpylvään kuoppaa kaivettaessa oli tullut esille ihmisluita. Nyt suoritettut kaivaukset olivat istutusten takia mahdollisimman rajoitetut eikä niissä tullut esille mitään paikan merkitystä ratkaisevasti valaisevaa, vain pari lahonnutta luuta, jotka toden-

näköisesti olivat ihmisen luita sekä muutama tiilenkappale, joka paksuudeltaan (8,5 cm) vaikutti keskiaikaiselta. Paikkaa olisi syytä tilaisuuden sattuessa tarkemmin tutkia. Huomattava on, että paikka mainitaan erikoisesti myös uhripaikaksi, mikä epäilemättä on pakanuuden ajan perintöä ja kappelin syntyhistoria voi näinollen olla aivan sama kuin Karhiniemellä. Jo esihistoriallisena aikana oli Sammun kylä tärkeä asutuskeskus (Hiukanvainion löydöt) ja säilyi sellaisena koko keskiajan, joten kylän vanha kulttipaikka kappelin ja killan tyyssijana kykeni suhteellisen kauan säilyttämään perinnäisen merkityksensä.

Helsingissä lokakuun 2 p:nä 1940.

I. Kronqvist